

HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING YANGI KO'RINISHLARI

O'tkir Mavlonov

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
"Ijtimoiy va gumanitar fanlar" kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Fuqarolarning huquqiy madaniyati va huquqiy ongi masalasini tahlil qilishda turlicha yondashuvlar mavjud. Ulardan esa turli ta'rflar ham kelib chiqadi. Fuqarolarning huquqiy madaniyati deganda ularning umumiy huquqiy ongining rivojlanish darajasi va uning elementlari: huquqiy mafkura va huquqiy psixologiya tushunilishi ushbu maqolada keng va tizimli tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: huquqiy madaniyat, huquqiy ong, huquqiy mafkura, huquqiy psixologiya, huquqiy iroda, huquqiy bilim, huquqiy tartibga solish.

НОВЫЕ ПРОЯВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ

Ўткир Мавлонов

Государственный институт искусства и культуры Узбекистана
Старший преподаватель кафедры «Социально-гуманитарных наук»

Аннотация: Существуют разные подходы к анализу правовой культуры и правосознания граждан. И от них исходят разные определения. Под правовой культурой граждан понимается уровень развития их общего правосознания и его элементов: в статье широко и системно анализируются представления о правовой идеологии и правовой психологии.

Ключевые слова: правовая культура, правосознание, правовая идеология, правовая психология, правовая воля, правовое знание, правовое регулирование.

NEW APPEARANCES OF DEVELOPMENT OF LEGAL CULTURE

O'tkir Mavlonov

State Institute of Art and Culture of Uzbekistan
Senior teacher of the "Social and humanitarian sciences" department

Abstract: There are different approaches to the analysis of legal culture and legal consciousness of citizens. And from them come different definitions. The legal culture of citizens means the level of development of their general legal consciousness and its elements: the understanding of legal ideology and legal psychology is widely and systematically analyzed in this article.

Key words: legal culture, legal consciousness, legal ideology, legal psychology, legal will, legal knowledge, legal regulation.

Fuqaroning huquqiy madaniyatini aniqlashda ijobiy, ijobiy adolat tuyg'usi haqida gapirish, uni buzilgan adolat tuyg'usiga qarshi qo'yish kerak. Huquqiy madaniyat ijobiy zaryadga ega va salbiy xususiyatga ega bo'lishi mumkin emas. U huquqiy nigilizmga, huquqiy ongdagi boshqa buzg'unchi o'zgarishlarga qarshi turadi. Huquqiy ong - bu murakkab tuzilma bo'lib, unda turli xil sonli elementlar ajralib turadi: ikkitadan yoki undan ko'p. Ularning har biri o'z salohiyatini va shunga mos ravishda o'ziga xos huquqiy madaniyatni aks ettiruvchi rivojlanish darajasiga ega. Keling, uchta elementni asos qilib olaylik: kognitiv element (bilim), baholovchi va irodaviy (tartibga soluvchi).

Huquqiy ongning kognitiv elementi huquqning jamiyat va har bir shaxs hayotidagi o'rni va roli haqidagi huquqiy bilimlar yig'indisida ifodalanadi. U ongda huquq va yuridik amaliyotga oid ma'lum miqdordagi ma'lumotlarning mavjudligini nazarda tutadi. Qonun haqida bilimsiz, ma'lumotsiz unga hech qanday aloqasi bo'lishi mumkin emas. Huquqiy axborot vositasida intellektual (aqliy) faoliyat natijasi bo'lgan va "yuridik tarbiya" tushunchasida ifodalangan ma'lum hajmdagi huquqiy bilimlar to'planadi. Tayyorlik darajasi - bu shaxs bilimining huquqiy madaniyati.

Axborot huquqiy bilimning asosidir. U to'liq va keng qamrovli bo'lishi mumkin (masalan, matn bilan ishlash, uni qabul qilish jarayoni bilan tanishish, ushbu qonun bo'yicha sharhlarni o'qishdan keyin) yoki bironing so'zlaridan yuzaki bo'lishi mumkin. Shuning uchun bilimlarning huquqiy madaniyatini ajratib ko'rsatish kerak: ilmiy, kasbiy va kundalik. Ratsionallikka asoslangan ilmiy bilimlar ob'ektivlik va universallik bilan ajralib turadi va umumbashariy deb da'vo qiladi. Uning vazifasi huquqiy voqelik jarayoni va hodisalarini tavsiflash, tushuntirish va bashorat qilishdir. Oddiy bilim tizimsiz, isbotlanmagan. U insonning atrofidagi dunyoga yo'nalishi, uning kundalik xatti-harakati va uzoqni ko'rishining asosi bo'lib xizmat qiladi, lekin odatda xatolar va qaramaqarshiliklarni o'z ichiga oladi. Kundalik bilimlarning huquqiy madaniyati doktrinal va kasbiy darajada yuqori emas.

Huquqiy ong, huquqiy madaniyat tushunchasidan ko'ra torroq tushuncha bo'lib, u huquqiy ongning barcha tomonlarini qamrab oladi va huquqiy bilimlar, baholashlar, huquqiy xulq-atvorning birligida yanada kengroq va "sifat jihatdan to'yingan" hodisadir. Ikkala fikrda ham huquqiy madaniyatga o'ziga xos yondashuv asosida ta'rif berilgan. Kishilar tomonidan huquqiy normalarni amalga oshirishning ongli ravishda, ichki ishonch tufayli amalga oshirilishi huquqiy ongning tartibga soluvchi roolidan, uning xulqatvorini nazorat qilishidan dalolat beradi. Huquqiy ong chuqur "ichki ish" bo'lib, xulqatvorni qonunda ifodalangan maqsad va irodaga "uyg'unlashtiradi", huquqiy davlat asosini yaratadi. Huquqiy ongning deformatsiyasi va ayniqsa, kasbiy huquqiy ongning tanazzulga uchrashi huquqbuzarliklarni keltirib chiqaradi, huquq-tartibot darajasini pasaytiradi. Huquqiy ong - bu huquq emas, u huquqda bo'lgan normativlik darajasiga ega emas, lekin u huquqning butun amal qilish jarayoniga, huquqiy tartibga solish jarayoniga hamroh bo'ladi, to'g'rirog'i, qamrab oladi.

Huquqiy ong shaxs faoliyatining tashqi emas, balki ichki tartibga soluvchisi hisoblanadi. Shuningdek, huquqiy ong - bu jamiyatning huquqiy madaniyati bilan belgilanadigan, uning qonuniy faoliyatini ta'minlovchi shaxsning ilg'or huquqiy rivojlanishining darajasi va xarakteri, degan xulosasi shubhalarni uyg'otadi. Hamma narsa aksincha: huquqiy madaniyat huquqiy ong bilan shartlangan. Bu shaxsning progressiv huquqiy rivojlanishining darajasi va xarakterining ko'rsatkichi bo'lib, uning huquqiy ong darajasini ko'rsatadi, belgilaydi. Huquqiy ong va huquqiy madaniyatning o'zaro ta'sirining tabiati haqidagi hukm munozarali. Huquqiy madaniyat da'volari, masalan, B.Ukiev, shakllanishi, rivojlanishi uchun zarur va tabiiy muhit vazifasini bajaradi. Huquqiy ongni amalda tatbiq etishda huquqiy madaniyat muhit bo'la olmaydi, chunki u huquqiy ong, huquqiy mafkura va huquqiy psixologiya elementlarining darajasini, holatini ifodalaydi. Muhit - bu inson mavjud bo'lgan, o'rganadigan, mehnat qiladigan, yaratadigan, u amalga oshiradigan, baholaydigan va idrok etadigan ijtimoiy munosabatlar, ijtimoiy hayot.

Atrof-muhit huquqiy ongning rivojlanish darajasini aniqlash, uning darajasini tavsiflash, huquqiy munosabatlar va baholashdagi kamchiliklarni aniqlash imkonini beradi. Huquqiy madaniyat huquqiy ongning fazoviy maydoni deb hisoblagan T.Yu.Smolovanning pozitsiyasini tanqid qilish uchun ham ushbu dalillar maqbuldir. V.Kasaevaning huquqiy madaniyat har bir shaxsga huquqiy xulq-atvor tamoyillarini taqozo etadi, degan fikriga qo'shilish qiyin. U hech narsa buyurmaydi. Ular huquq normalarini, huquq tamoyillarini va fuqaroning huquqiy munosabatlarini, uning xohish-istaklarini, intilishlarini belgilaydi. "Huquqiy madaniyat, - deb hisoblaydi - huquq va qonuniylik sohasidagi qiymat-me'yoriy yo'nalishni rivojlantirishga yordam beradi, shaxsning xatti-harakatlarini tartibga

soladi. Bu davlat huquqiy faoliyatning barcha sohalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi". Agar shunday bo'lsa, bu holatda huquqiy ong nima qiladi?

Huquqiy mafkura va huquqiy psixologiya bu jarayondan chetda qolsa, u qanday vazifalarni bajaradi? Huquqiy madaniyatga ta'rif berishda madaniyat - bu jamiyat va shaxs taraqqiyotining tarixan belgilangan darajasi, odamlar hayoti va faoliyatini tashkil etishning turlari va shakllarida, shuningdek, moddiy va ma'naviy qadriyatlarda ifodalanganligidan kelib chiqish kerak. yaratadilar". Shunga ko'ra, fuqaroning (shaxsning, shaxsning) huquqiy madaniyati - bu uning huquqiy ongining rivojlanish darajasi, uning elementlarining "sifatli to'yinganligi" ni, huquqiy g'oyalar va qoidalarni idrok etishga tayyorligini aks ettiruvchi huquqiy ongning jihatlaridan biri. huquq, qonundan foydalanish qobiliyati va ko'nikmalari. Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirib borish qonun ustuvorligini ta'minlash va qonuniylikni mustahkamlashning eng muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

So'nggi yillarda milliy huquq tizimini tubdan isloh qilish, jamiyatda huquqiy madaniyatni shakllantirish hamda malakali yuridik kadrlarni tayyorlash borasida sezilarli ishlar amalga oshirildi. Shu bilan birga, inson huquq va erkinliklariga hurmat munosabatini shakllantirishga, aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirishga, jamiyatda fuqarolarning huquqiy savodxonligi darajasini oshirishga to'sqinlik qiluvchi bir qator muammo va kamchiliklar saqlanib qolinmoqda. Xususan, huquqiy madaniyatni yuksaltirishda, eng avvalo, huquqiy ta'lim va tarbiya borasidagi ishlar tizimli va uzviy olib borilmayapti. Uzoq yillar davomida bu masalaga huquqni muhofaza qiluvchi organlar va ayrim davlat organlarining ishi sifatida qarab kelinib, bunda oila, mahalla va fuqarolik jamiyati boshqa institutlarining ishtiroki yetarlicha ta'minlanmagan.

Yoshlarning huquqiy tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarga nisbatan huquqiy immunitetni shakllantirish, har bir shaxsda qonunlarga va odob-axloq qoidalariga hurmat, milliy qadriyatlarga sadoqat, huquqbuzarliklarga nisbatan murosasizlik hissini uyg'otish ishiga kompleks tarzda yondashilmadi. Aholining huquqiy bilimlarini oshirishga doir vazifalarning umumiy tusda belgilanganligi hamda ularni amalga oshirishning aniq ta'sirchan mexanizmi mavjud emasligi jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish borasidagi ishlarning samarasiz olib borilayotganligini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, hozirgi globallashuv, ilmiy-texnik taraqqiyot davrida aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirishning innovatsion usullaridan, targ'ibotning ilg'or va ta'sirchan vositalaridan, xorijiy davlatlarning bu boradagi ijobiy tajribalaridan yetarli darajada foydalanilmayapti. Aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirishga doir ishlar samaradorligini

yanada takomillashtirish, fuqarolarning ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar bilan uyg'un ravishda huquqiy bilimlarini oshirib borishning zamonaviy usullarini joriy etish, shuningdek, aholini, ayniqsa, yoshlarni zararli axborotlardan himoya qilish bo'yicha mustahkam huquqiy immunitetni shakllantiradi.

Demak, inson hayotida huquqiy madaniyat va huquqiy ong muhim ahamiyat kasb eadi. Bu esa uning faoliyatida namoyon bo'ladi va o'ziga xos jihatlarda namoyon bo'lib boradi. Fuqaroning huquqiy madaniyati esa huquqiy jarayonlardagi faoliyatini baholashning asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Odilqoriyev X.T Davlat va huquq nazariyasi (darslik). - T.: "Adolat", 2018, 287-b
2. Zakirova Sevara. " Xotin-qizlarning huquqiy madaniyatini oshirishda nodavlat notijorat tashkilotlarining o'rni va roli". // Fuqarolik jamiyati. 2017, №4, 49-b
3. Kasaeva T.V. Davlat xizmatchilarining huquqiy madaniyati jamiyat oldidagi mas'uliyatni oshirish omili sifatida // Davlat hokimiyati va mahalliy o'zini o'zi boshqarish. -2019 yil. - No 4. - S. 36.
4. Agranovskaya E. V. Huquqiy madaniyat va shaxs huquqlarini ta'minlash. - M., 2018. - S.
5. Tsybulevskaya O. I., Vlasova O. V. Hokimiyat sub'ektlarining huquqiy madaniyati shaxsning qadr-qimmatini tasdiqlovchi omil sifatida // Davlat hokimiyati va mahalliy o'zini o'zi boshqarish. -2018 yil. - No 6. - B. 3.